

Yankhuey // Kreativnaya ekonomika. – 2009. – Tom 3. – № 6. – S. 40-44.

2. Global Innovation Index 2017 [Electronic resource]. - Mode of access :
<https://www.globalinnovationindex.org/>

3. The World Bank [Electronic resource]. - Mode of access :
<http://econ.worldbank.org/>

4. Ministry of Science, Technology and Environment (MOSTE) [Electronic resource].
- Mode of access : <http://www.mosti.gov.my/en/corporate-profile/about-mosti/>

5. Knoema [Electronic resource]. - Mode of access : <https://knoema.ru>

6. RangEconomic [Electronic resource]. - Mode of access : www.rangeconomic.ru

7. Korean Media Review October 2013 [Electronic resource]. - Mode of access :
http://www.ved.gov.ru/exportcountries/kr/kr_ru_relations/kr_news/12050.html

Стаття надійшла до редакції 14.04.2019.

О.А. Беззубченко

Т. Склярова

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЇН АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

У дослідженні здійснено аналіз інноваційної діяльності Азіатсько-Тихоокеанського регіону, в основному лідерів інтеграційного об'єднання АСЕАН. Визначено напрями розвитку інноваційної політики країн АСЕАН в контексті трансформації світової економіки; досліджено обсяги експорту високотехнологічних товарів країн АСЕАН та витрат на НДДКР; визначено вплив інноваційної діяльності на економічний розвиток країн, а точніше - високотехнологічного експорту та витрат НДДКР; запропоновано напрями вирішення існуючих проблем в сфері інноваційної діяльності.

Ключові слова: АСЕАН, інноваційна діяльність, високотехнологічні галузі, НДДКР

УДК 323.174:314.7(477)(045)

Х. С. Мітюшкіна

І. Я. Бернацька

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІКИ ПРОМИСЛОВИХ МІСТ

Статтю присвячено проблемам реформування монопрофільної структури економіки промислових міст. Досліджено сутність та особливості монопрофільної структури економіки, визначено шляхи реструктуризації відповідних економік. Вивчено світові практики та інструментарій вирішення проблем монопрофільності міст. Проаналізовано міжнародний досвід (США, Японії, Німеччини, Великобританії і Канади). показано, що прогрес у вирішенні проблем промислових міст залежить від стратегічних партнерських відносин між державними, регіональними та локальними органами управління, а також від їх співпраці з бізнесом. Зарубіжний досвід показує, що грамотно розроблена і реалізована програма диверсифікації економіки монопрофільних міст дає відчутні результати, перш за все, в підвищенні якості життя населення, розвитку їх доходів, формуванні нових сфер зайнятості.

Доведено необхідність впровадження кращого закордонного досвіду для вирішення проблем диверсифікації економіки міст України. Визначено напрями

розвитку диверсифікації економіки на основі взаємодії з містоутворюючими підприємствами та на основі розвитку нових форм бізнесу. Систематизовано інструменти диверсифікації економіки промислових однопрофільних міст за рахунок розподілу їх на ті, що впливають на розвиток конкретного об'єкту та ті, що стимулюють поліпшення стану території в цілому. В якості одного з можливих шляхів реструктуризації запропоновано використання кластерного підходу, за рахунок якого більш активно розвиватимуться альтернативні напрямки: будівельний, туристичний, транспортний, соціокультурний та агропродовольчий.

Ключові слова: диверсифікація, реструктуризація, кластерний підхід, монопрофільне місто.

DOI 10.34079/2226-2822-2019-9-17-96-107

Актуальність проблеми. Рішення проблем розвитку вітчизняних промислових мономіст сьогодні є актуальним завданням, якому приділяється увага на всіх рівнях держави. Уряд визначає серед основних завдань розвитку вітчизняної економіки - реформування економіки монопрофільних промислових (старопромислових) міст за рахунок її зміцнення, створення умов для залучення інвестицій, для розвитку бізнесу та появи нових робочих місць.

У зв'язку з цим зростає актуальність дослідження теорії диверсифікації в цілому і мономіста зокрема, дослідження зарубіжного досвіду вирішення аналогічних проблем та можливостей його імплементації в системі українських міст.

Аналіз останніх наукових досліджень. Питанням реформування економіки, зокрема економіки промислових міст з однопрофільною чи багатoproфільною спеціалізацією було присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених, серед яких Ю. Макогон, О. Амоша, О. Булатова, С. Біла, О. Снігова інші. Поняття диверсифікації традиційно вважається в літературі загальноприйнятим і широко поширеним завдяки роботам таких вчених, як: І. Ансофф, Ф. Котлер, М. Портер, А. Томпсон, А. Дж. Стрикленд, К. Ендрюс, М. Горт, С. Беррі та інших. При цьому деякі аспекти диверсифікації економіки окремих промислових міст потребують подальших розробок.

Метою статті є розвиток теоретичних засад диверсифікації економіки промислових міст; узагальнення світового досвіду вирішення проблем розвитку мономіст та пошук можливостей його застосування в Україні.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливе значення промислових міст для економіки будь-якої країни обумовлено не тільки великою часткою населення, що мешкає на їх території, але і тим фактом, що для них характерна підвищена вразливість до різного роду шоків, яка може викликати «ефект доміно». Втрати, що зазнають такі міста в кризові періоди, особливо сильно позначаються на якості життя населення; загострюють фінансові, правові та соціальні проблеми, які накопичуються десятиліттями. Маріуполь велике промислове місто, що входить до 10 найбільших міст країни. Маріуполь сьогодні одне з найпривабливіших міст України, з високим промисловим і науковим потенціалом, розвиненою транспортною інфраструктурою, сприятливими кліматичними умовами. Проте, є певні проблеми, які пов'язані з монопрофільною структурою економіки. Так, майже 78% (77,6 – великий бізнес, 14,9 – середній, 7,5 - малий) надходжень до міського бюджету становлять відрахування великого бізнесу (металургійного виробництва). Окрім економічної залежності існує й проблема надмірного антропогенного навантаження на навколишнє середовище, що призводить до зниження туристичного потенціалу.

Отже, вирішення означених проблем можливо за рахунок диверсифікації економіки. Диверсифікація економіки має на меті розвиток традиційних і розширення нових видів економічної діяльності, що дозволить забезпечити довгостроковий, стійкий, ефективний соціально-економічний розвиток міста.

Головна мета диверсифікації полягає в ефективному соціально-економічному розвитку міста через стимулювання розвитку альтернативних галузей економіки.

Основними завданнями диверсифікації є:

- ✓ підвищення рівня і якості життя населення за допомогою розвитку нових сфер діяльності в економіці міста, розширення сфери зайнятості;
- ✓ модернізація функціонуючих підприємств через розвиток нових напрямків діяльності;
- ✓ розвиток інфраструктури, необхідної для модернізації міста;
- ✓ створення умов для залучення і розвитку нових ресурсів (інвестиційних, трудових ресурсів), в тому числі і через формування позитивного іміджу міста;
- ✓ підтримка розвитку суб'єктів малого і середнього бізнесу через стимулювання підприємницької ініціативи;
- ✓ забезпечення сталого і збалансованого розвитку міста в довгостроковій перспективі.

Напрямки розвитку диверсифікації можна розділити на дві групи. Перші, ті, що засновані на розвитку взаємодії з містоутворюючими підприємствами:

- горизонтальна диверсифікація (розвиток нових напрямків діяльності функціонуючий підприємств),
- вертикальна диверсифікація (розвиток нових напрямків і сфер діяльності в економіці міста, в тому числі зорієнтованих на потреби містоутворюючий підприємств),
- конгломератна диверсифікація (з'єднання горизонтальної та вертикальної диверсифікації);

Інші, ті, що засновані на розвитку нових форм організації бізнесу в економіці міста:

- кластерна диверсифікація (виділення і стимулювання розвитку кількох пріоритетних кластерів в економіці міста);
- мультікластерна диверсифікація (одночасний розвиток значного числа кластерів в економіці міста);
- розвиток нових напрямків і сфер діяльності в економіці міста, яка не передбачає формування кластерів.

Велика кількість українських міст, зокрема і Маріуполь відноситься до монопрофільних міст, структура економіки якого, в основному, визначається лише деякими сферами діяльності. Сучасною практикою вироблені критерії визначення монопрофільного міста: якісні та кількісні. До якісних відносять: наявність містоутворюючого (одного або декількох великих) підприємства; залежність дохідної частини бюджету від діяльності великого підприємства; недостатня різноманітність (низька диверсифікація) сфер зайнятості.

В свою чергу за кількісними критеріями місто може бути віднесене до монопрофільного коли: частка підприємств однієї галузі перевищує 25% чисельності зайнятих в місті (в Маріуполі 32%); частка однієї галузі становить понад 50% загального виробництва в місті; частка доходів в бюджеті міста від містоутворюючих підприємств формує 20% і більше (в Маріуполі - 77,6%) [1,2].

Проблема розвитку монопрофільних міст актуальна для багатьох країн світу. У світовій практиці існує досить багато різних підходів до виділення таких міст, структуру економіки яких визначають одна або кілька галузей. Наведемо зміст

категорії «монопрофільне місто», що використовується в різних частинах світу (таблиця 1).

Таблиця 1

Окремі визначення терміну «монопрофільне місто»

Термін	Країна	Зміст терміну	Приклад міста
Моно-функціональне місто (термін введено Постановою КМУ від 17.03.2000р., № 521)	Україна	Місто, спеціалізацію якого визначають підприємства однієї-двох профільюючих галузей; формують дохідну частину бюджету; забезпечують функціонування соціальної інфраструктури та інших об'єктів життєзабезпечення.	Авдіївка, Энергодар
Моно-профільне місто	Росія	Місто, в якому містоутворююче підприємство визначає практично всі економічні і соціальні процеси	Новокузнецьк, Челябинськ Нижній Тагіл
One-Industry Town	США, Великобританія	Місто, промислові підприємства в якому належать одній галузі	Бірінгем, Пітсбург
Factory Town Mill Town	США, Великобританія	Місто при промисловому підприємстві	Манчестер
Company Town	США, Великобританія Японія Індія	Місто, яке повністю знаходиться у власності однієї компанії (інфраструктура, будівлі і тощо)	Флінт, Тойота Сіті, Джамшедпур
Mining Town	США, Австралія	Поселення, що забезпечують діяльність шахти	Гери, Геннат Крик
Railway Town	США, Канада	Місто, що знаходиться поблизу залізничних розв'язок	Атланта, Денвер
Resource Town	Канада	Поселення при видобувному підприємстві	Глес-Бей, Елліот Лейк

Дослідження результатів диверсифікації економіки монопрофільних міст в багатьох країнах показує, що грамотно розроблена і реалізована програма диверсифікації принесла відчутні результати, перш за все, в підвищенні якості життя населення, розвитку їх доходів, формуванні нових сфер зайнятості (таблиця 2).

Таблиця 2

**Результати реформування економіки деяких промислових міст:
 світовий досвід**

Назва міста/ Моногалузь економіки	Напрямки диверсифікації економіки мономіста	Параметри ефективності диверсифікації
Янгстаун (США) Металургійна та вугільна промисловість	Створення бізнес-інкубаторів Розвиток освітніх послуг	Створення нових технологічних компаній Побудований Янгстаунський університет - 13 тис. студентів
Біг Стоун Геп (США) Вугільна промисловість	Використання екотуризму для залучення нових інвестицій і створення робочих місць за рахунок підтримки місцевих підприємців	Створення місцевої інфраструктури: місцевий коледж (спеціальні семінари для підприємців), центр розвитку малого підприємництва, кредитна установа місцевого розвитку (спеціальні позики для місцевих бізнесменів, які зайнялися

		екотуризмом: каякінг, рафтинг, велоспорт, кемпінг, а також індустрії Bed and Breakfast). Місто успішно перепрофільоване в центр екотуризму
Пітсбург (США) Металургійна промисловість	Інноваційно-сервісний центр Розвиток галузей високих технологій (робототехніка, атомні технології та ін.), Галузей охорони здоров'я (включаючи біотехнології), фінансової сфери і сфери послуг; Залучення великої кількості штаб-квартир найбільших компаній, а також їх представництв; Сприяння в розбудові 20 університетів і коледжів, а також безлічі бібліотек, серед яких є найбільші в країні	Будівництво центру високих технологій - бізнес-інкубатора. Створення нової системи транспортних комунікацій і будівництво паркінгів. Зміна структури зайнятості (обробна промисловість - 5,6%). 22 місце за величиною експортних потоків в США (15,2 млрд. дол. США). В результаті місто увійшло в рейтинги найчистіших міст США, міст, найбільш привабливих для молодих фахівців, а також міст з найбільш високим рівнем оплати праці викладацького складу.
Бірмінгем (США) Металургійна промисловість	Інноваційно-сервісний центр Виробництво автомобільних компонентів, машинного обладнання; Розвиток сфери телекомунікацій; Розвиток сектору медичних послуг; Перетворення міста в логістичний центр; Розвиток сфери професійної освіти; Створення умов для розвитку бізнесу	Орієнтування економіки міста на медичні дослідження, банківська справа і розвиток сфери послуг; В результаті Бірмінгем був визнаний найбільш зручним для проживання в США
Камаїші (Японія) Металургійна промисловість	Створення бізнес-інкубаторів Розвиток нових технологічних компаній Переклад частини співробітників містоутворюючого підприємства на виробничі потужності компанії в інших містах	Створення містоутворюючим підприємством нових малих підприємств в таких сферах: Електроніка та інформаційні системи; Виробництво товарів для життя і продуктів харчування; Створення технопарку.
Емшер-Парк (Німеччина) Вуглевидобуток, виробництво сталі	Інноваційний центр («майстерня майбутнього в новій промзоні») Стимулювання розвитку таких галузей економіки, як екологія, медицина; застосування альтернативних джерел	1. Екологічне оновлення річкової системи Емшер, перебудова і "повернення в природу" 350 км водних потоків, що забруднювалися протягом 30 років. 2. Розвиток Парку - створення ланцюга з 22 наукових і технологічних центрів на місці старих промислових об'єктів. 3. Оновлення або будівництво 6000 нових

	енергії; формування нових сучасних видів зайнятості (нові навчальні програми, компанії і наукові лабораторії); Створення агентства з розвитку території ІВА; Розвиток малого і середнього бізнесу	будівель відповідно до високих екологічних і естетичних стандартів. 4. Пошук радикально нових функцій для колишніх шахт, сталеливарних заводів або фабрик замість їх руйнування. 5. Створення пейзажного парку Емшер і семи зелених коридорів, що відокремлюють один від одного великі міські центри.
Рур (Німеччина) Вугільна промисловість	На базі механізмів державно-приватного партнерства створені мобільні і конкурентоспроможні виробництва у сфері автомобілебудування, високоточної механіки, електротехніки і телекомунікацій.	Розвиток інфраструктури вищої освіти Створення технологічних центрів і на їх основі наукомістких виробництв Збільшення зайнятості за 1980-2002 рр. на 300,0 тис. осіб. Відсутність спаду виробництва в період кризи 2008-2009 рр. У 2009 р місто втратило статус монопромислового. Зменшення частки моногалузей в структурі економіки регіону в 2,7 рази за 1990-2009 р.р.
Кардифф Бей (Великобританія) Вугільна промисловість	Диверсифікація економіки міста за допомогою механізмів державно-приватного партнерства (створення і функціонування "корпорацій міського розвитку") в напрямку розвитку сфери туризму та індустрії розваг.	Забезпечення приросту реального валового територіального продукту на 76,4% за 2001-2011 рр.

Узагальнення зарубіжного досвіду показує, що диверсифікація зазвичай проходить двома шляхами: диверсифікація економіки за рахунок розвитку нових галузей або модернізація наявних виробництв (рис. 1) [3].

Рис. 1. Шляхи реструктуризації економіки мономіста

Досвід диверсифікації мономіст провідних країн світу багато в чому є позитивним, але застосування його до українських реалій є скрутним через принципово інші умови формування і структури управління. Аналіз досвіду Німеччини, Канади, Великобританії, США та інших країн показує, що варіантів розвитку міст з моногалузевою структурою економіки досить багато, для кожного конкретного

випадку розроблялася власна стратегія і підбирається індивідуальний комплекс заходів (таблиця 3).

Так, Німеччина продемонструвала активну участь держави в реалізації державних і регіональних програм санації територій, зокрема, в зв'язку з проблемами розвитку вугільної промисловості. Інтерес представляє досвід виходу з структурної кризи у вуглевидобувній Рурської області. У 1968 р на федеральному рівні був прийнятий закон, згідно з яким визначалися мінімальний обсяг видобутку вугілля в країні, а також дотації і субсидії для вирішення проблем мономіст. Після об'єднання Німеччини глибоку кризу пережили мономіста на сході країни. Містоутворюючі підприємства розорялися, оскільки виявилися неконкурентоспроможними, відбулося скорочення тисячі робочих місць, спостерігався масовий від'їзд молоді. Крім того бурхливий розвиток хімічної промисловості призвів до екологічної катастрофи в районі таких міст, як Халле, Мерзербург і Биттерфельд.

Проте ці міста вдалося врятувати завдяки приватизації підприємств і модернізації застарілого обладнання. Для управління процесом приватизації в Східній Німеччині була створена державна трастова компанія. Основну роль зіграла міська влада, яка змогла створити сприятливий інвестиційний клімат. Бізнес був орієнтований на виробництво інноваційної продукції, створювалися умови для його продуктивних контактів з регіональними і федеральними органами управління [4].

У Канаді державне регулювання здійснюється на федеральному і провінційному рівнях. Згідно з Конституцією країни повноваження регіональної ланки (провінцій) і їх органів виконавчої влади значно ширше, ніж в інших федеративних державах світу. Безпосереднє втручання держави в регулювання окремих секторів і галузей економіки на федеральному рівні вкрай обмежена. Проте в цілях підтримки провінцій федеральний Уряд Канади активно використовує інструмент міжбюджетних трансфертів.

Основними видами трансфертів федерального бюджету до бюджетів провінцій і територій Канади є трансферти на підтримку системи охорони здоров'я, соціальної сфери, фінансова допомога на підтримку північних територій країни (в тому числі на вирішення проблем мономіст) і трансферти на вирівнювання рівня бюджетної забезпеченості. Частка таких платежів у витратах федерального бюджету в останні роки значна - в 2015-2016 фінансовому році вона склала 23,4% [5, с. 55].

Зокрема, високих соціальних і фінансових витрат вимагає стратегія переселення жителів мономіст при закритті містоутворюючих виробництв. У Канаді тільки в провінції Ньюфаундленд в зв'язку з кризами в риболовецькій галузі довелося її застосувати двічі.

Негативний вплив кризи в даному випадку долали за допомогою рефінансування та реструктуризації. Як показує приклад Тамблер Ріджа, «стійкість у наданні соціально значущих послуг зіграла провідну роль на перехідному етапі. Стабільне функціонування соціальної інфраструктури створило робочі місця і основу для диверсифікації економіки» [5, с. 25]. Іншими словами, був застосований метод «керованого стиснення», завдяки якому вдалося уникнути долі покинутого «міста-примари».

Таблиця 3

Узагальнення зарубіжного досвіду реформування економіки промислових міст

Німеччина	Об'єднання зусиль громадськості, підприємств, федеральної, регіональної і муніципальної влади.	На основі партнерства створювалися реальні плани, які дозволили вирішувати завдання, що стоять перед економікою міста.
Франція	Спеціальне земельне відомство -	Великий бізнес повинен був співфінансувати

	надання землі для нових підприємств; Відомство розвитку - купівля нових технологій і впровадження їх там, де держава створювала нові робочі місця.	розвиток нових технологій, в іншому випадку його менеджери не мали права звільняти людей. Середній бізнес також був зобов'язаний виділяти ключових менеджерів в якості емісарів, які допомагають розвивати бізнес-компанії, засновані на нових технологіях.
Великобританія	Переважання інфраструктурних проектів та проектів у сфері підвищення рівня освіти Створення корпорацій міського розвитку на рівні регіонів	Будівництво підприємств на основі нових технологій; Регенерація інфраструктури (будівництво будинків, житла для співробітників нових підприємств). Результат: підвищення мобільності робочої сили Створення представницьких податкових і нормативних органів в допомогу бізнесу, які були готові створювати і корегувати найкращі умови для інвестиційного клімату в режимі он-лайн. Результат: максимально швидке і ефективно залучення інвесторів.
Канада	Цілеспрямована політика уряду по підтримці виробничих підприємств. Створення фонду з розвитку громад	Держава не намагається змінити спеціалізацію мономіст, але інвестує великі кошти в поліпшення якості життя населення. Реалізація спеціальних пенсійних програм. Результат: надання недорогого житла. Мікрокредитування малого та середнього бізнесу.
США	Тісна співпраця суспільства, бізнесу і влади в рамках спеціально створених регіональних некомерційних організацій - корпорацій територіального розвитку	Корпорації розвитку активно просувають свої території в якості місця для відкриття нового бізнесу, будівництва нового будинку, освіти дітей, культурного і рекреаційного центру тощо. Результат: створення зон підприємництва (enterprise zones), податкові пільги / субсидії на найманих працівників.

Моноструктура економіки українських промислових міст вимагає її диверсифікації шляхом модернізації існуючих і розвитку нових видів діяльності, які в сукупності повинні забезпечити максимальне використання наявних конкурентних переваг на інноваційній основі. Такими можуть стати кластери - нові виробничі системи, які формуються в рамках певного регіону (території) та діяльність яких спрямована на виробництво продукції (послуг) з високим рівнем конкурентоспроможності. Отже, синтезуючи досвід реформування економіки провідних країн доцільним є при розробці стратегії диверсифікації економіки промислових міст України використовувати кластерний підхід.

Стосовно першого напрямку диверсифікації економіки Маріуполя, який пов'язаний з розвитком та модернізацією існуючих виробництв і видів діяльності слід зазначити, що перспективи мають бути пов'язані з масштабною трансформацією існуючого металургійного комплексу. Вагомі інвестиції, які будуть спрямовані на впровадження сучасного обладнання, випуск конкурентоспроможної новітньої продукції, створення безпечних умов праці та зменшення техногенного навантаження. Слід зазначити, що протягом останніх років інвестиції в модернізацію підприємств та екологізацію металургійного виробництва постійно зростають (рис. 2).

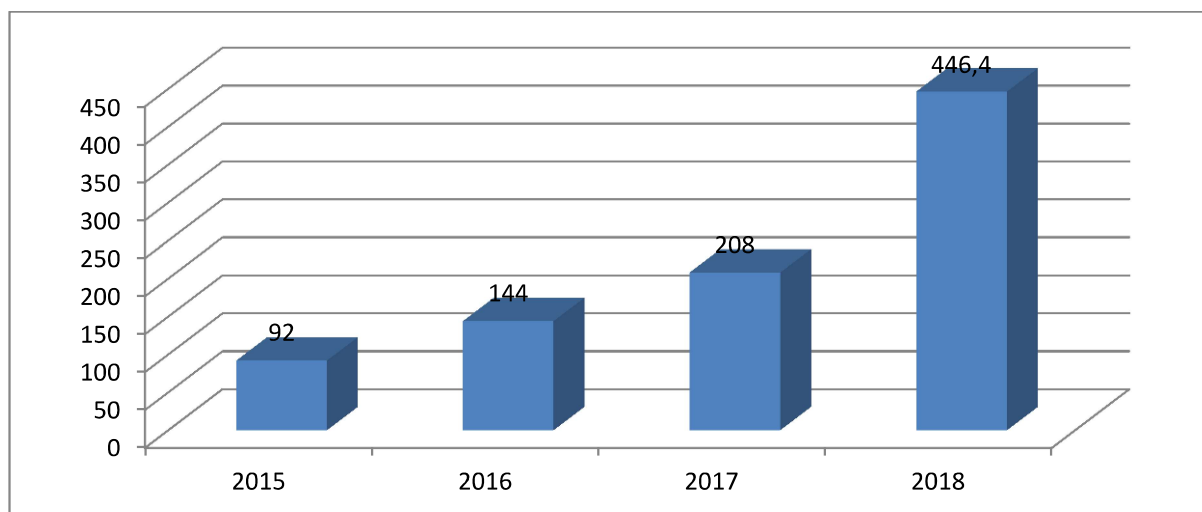

Рис. 2. Динаміка інвестицій в металургійні підприємства м. Маріуполь, млн. дол. США

В загальній стратегії розвитку компанії Metinvest заплановано до 2030 року вкласти в металургійне виробництво 5,7 млрд. дол [6]. Відтак, при збереженні існуючих темпів інвестування підприємств Маріуполя можна сподіватися на позитивні зрушення в частині вирішення ключових проблем.

Щодо другого напрямку диверсифікації економіки міста, то з урахуванням зарубіжного досвіду та використовуючи наявну інфраструктуру доцільно пропонувати створення системи п'яти кластерів: будівельного, туристичного, логістичного, соціокультурного та агропродовольчого.

Уже сьогодні на території міста функціонують 264 підприємства будівельного комплексу, які в сукупності створюють замкнутий цикл виробництва і реалізації будівельної продукції. Загальна кількість зайнятих у цій сфері 5184 людини. У зв'язку з цим доцільно створення будівельного кластера, ключовою ціллю якого є: забезпечення високих темпів економічного зростання і диверсифікації економіки міста за рахунок підвищення конкурентоспроможності підприємств будівельного комплексу.

З урахуванням розміщення Маріуполя в зоні впливу міжнародного коридору «Чорноморське економічне співробітництво», в рамках якого передбачено будівництво кільцевої дороги, яка об'єднує 12 держав (в тому числі українську ділянку проходить через Рені - Ізмаїл - Одеса - Миколаїв - Херсон - Мелітополь - Бердянськ - Маріуполь) з подальшим з'єднанням з Євразійським транспортним коридором, об'єктивно виникає потреба в розвитку логістичного кластера, що об'єднує транспортні магістралі (автомобільні, авіаційні, морські, залізничні), що забезпечуватиме перевалку, зберігання вантажних потоків.

Ключовими цілями розвитку логістичного кластеру у Маріуполі є використання конкурентних переваг території міста за допомогою вдосконалення транспортної інфраструктури; спільного її використання взаємопов'язаними видами економічної діяльності; розвиток сфери послуг, зокрема транспортно-логістичних.

На сьогодні в транспортному секторі Маріуполя функціонує 255 підприємств із загальною кількістю зайнятих 7534 людини. Цільова програма «Сучасний транспорт та інфраструктура міста Маріуполь» 2019-2022 рр. передбачає фінансування кількох напрямків, а саме: утримання, ремонт й реконструкція автомобільних шляхів; організація безпеки дорожнього руху; розвиток міського пасажирського транспорту; розвиток зовнішньої логістики [7]. Враховуючи сучасний стан Маріуполя, як міста що межує з тимчасово окупованою територією, й відповідно, обмеженість транзитних

перевезень в напрямку Російської Федерації, особливо важливим є розвиток інших напрямків зовнішньої логістики.

Наявність агропродовольчої інфраструктури в місті дозволить сформувати перший сільськогосподарський кластер. Ключовими цілями розвитку агрокластеру у Маріуполі є зменшення надмірної залежності економіки Маріуполя і Донецької області від важкої промисловості; усунення проблеми розвитку сільського господарства в Донецькій області, створення високотехнологічного та наукоємного виробництва із високим рівнем доданої вартості у кінцевому продукті; розвиток конкурентоспроможного виробництва та інфраструктури, створення нових робочих місць.

Не втратило своєї актуальності розвиток діяльності, пов'язаної з наданням туристичних послуг. Об'єднання взаємопов'язаних підприємств і організацій, діяльність яких спрямована на забезпечення, надання туристичних послуг, в відповідний кластер дозволить активізувати розвиток даної галузі в економіці міста. Ключовою ціллю розвитку туристичного кластеру м. Маріуполя є підвищення конкурентоспроможності території на туристичному ринку за рахунок синергетичного ефекту (створення сучасного конкурентоспроможного туристичного комплексу).

Попередній аналіз показав, що соціальна складова є важливішою частиною реструктуризації міст. Саме завдяки розвитку соціальної інфраструктури вдалося втримати робочу силу, надати новий поштовх економічному розвитку території. Так, соціокультурний кластер має на меті підвищення якості життя населення, формування сприятливого іміджу міста й залучення інвесторів. В якості цільових дій для реалізації соціокультурної складової є: капітальний ремонт закладів культури та освіти; будівництво нових закладів; розвиток «Етнопарків» (історико-культурні центри з розважальною та культурною компонентами); розбудова громадських просторів (парки, сквери, проведення фестивалів); розвиток спорту; створення умов для розвитку приватного підприємництва в галузі освіти.

Отже, розробка виваженої ефективної стратегії реформування економіки промислового міста потребує використання широкого спектру інструментів, що спрямовані як на розвиток містоутворюючих підприємств, так і на розвиток території в цілому. Щодо інструментів диверсифікації виробництва найбільш розповсюдженими є: розробка стратегічних документів, інвестиційних проектів SWOT-аналіз; обґрунтування місії та цілей розвитку; виявлення «вузьких» місць розвитку; сценарне планування; маркетинг та брендінг; виявлення нематеріальних ресурсів розвитку; перепідготовка кадрів у відповідності зі стратегією розвитку; визначення життєвого циклу розвитку; аналіз конкурентної позиції; матричні методи аналізу; прогнозування обмежень зовнішнього середовища.

В якості інструментів диверсифікації економічного розвитку територій доцільно використовувати: проведення повного промислового форсайта країни і території; створення фондів, агентств, державних програм для розвитку малого підприємництва; створення освітнього кластера, бізнесінкубатора; екологічна санація мономіст; концесійні угоди, державно-приватне партнерство; підтримка інвестиційних проектів; створення корпорацій розвитку; регіональні та державні гарантії; кайдзен-конкурси, гранти на підтримання місцевих ініціатив; програми зі сприяння переселення; створення єдиного інформаційного майданчика, семінарів, конференцій, форумів; програми з підвищення менеджерських навичок місцевої влади тощо.

Загалом, реформування й диверсифікація економіки промислових мономіст не тільки дозволить подолати значну залежність міста, а й закласти основу подальшого розвитку для більшості міст країни.

Список використаної літератури

1. Стратегія розвитку – 2021 [Електронний ресурс] // Маріуполь : офіційний сайт міської ради. – Режим доступу : <https://mariupolrada.gov.ua/page/strategija-rozvitku-2021> ; Stratehiia rozvytku – 2021 [Elektronnyi resurs] // Mariupol : ofitsiyni sait miskoi rady. – Rezhym dostupu : <https://mariupolrada.gov.ua/page/strategija-rozvitku-2021>
2. Маріуполь : офіційний сайт міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mariupolrada.gov.ua/> ; Mariupol : ofitsiyni sait miskoi rady [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mariupolrada.gov.ua/>
3. Мітюшкіна Х.С. Підвищення конкурентоспроможності регіонів України на мікро- та мезорівнях / Х. С. Мітюшкіна // Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Економіка. - 2013. - Вип. 6. - С. 31-42 ; Mitiushkina Kh.S. Pidvyshchennia konkurentospromozhnosti rehioniv Ukrainy na mikro- ta mezorivniakh / Kh. S. Mitiushkina // Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Serii: Ekonomika. - 2013. - Vyp. 6. - S. 31-42.
4. Реструктуризация градообразующих предприятий: уроки и передовой опыт Восточной Германии [Электронный ресурс]. – Берлин : Исследовательский центр ИПМ, Немецкая экономическая группа в Беларуси, 2003. - 28 с. – Режим доступа : <http://www.research.by/webroot/delivery/files/pp2003r05.pdf> ; Restrukturizatsiya gradoobrazuyushchikh predpriyatiy: uroki i peredovoy opyt Vostochnoy Germanii [Elektronnyy resurs] . – Berlin : Issledovatel'skiy tsentr IPM, Nemetskaya ekonomicheskaya gruppa v Belarusi, 2003. - 28 s. – Rezhim dostupa : <http://www.research.by/webroot/delivery/files/pp2003r05.pdf>
5. Аналитический обзор состояния экономики и основных направлений внешнеэкономической деятельности Канады за 2015 год [Электронный ресурс]. – Оттава, 2016. – Режим доступа : http://91.206.121.217/ТрАpi/Upload/014cab1d-16e2-4bb9-876d-29534ba98c98/Economics_Canada_2015.pdf ; Analiticheskiy obzor sostoyaniya ekonomiki i osnovnykh napravleniy vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti Kanady za 2015 god [Elektronnyy resurs]. – Ottava, 2016. – Rezhim dostupa : http://91.206.121.217/ТрАpi/Upload/014cab1d-16e2-4bb9-876d-29534ba98c98/Economics_Canada_2015.pdf
6. Метінвест [Електронний ресурс] : Офіційний сайт компанії. – Режим доступу : <https://archive.metinvestholding.com/ua/investors/reports/> ; Metinvest [Elektronnyi resurs] : Ofitsiyni sait kompanii. – Rezhym dostupu : <https://archive.metinvestholding.com/ua/investors/reports>
7. Міська цільова програма «Сучасний транспорт та інфраструктура міста Маріуполя на 2018-2022» від 2018р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://mariupolrada.gov.ua/uploads/4/21691-7.28-2449.pdf> ; Miska tsilova prohrama «Suchasnyi transport ta infrastruktura mista Mariupolia na 2018-2022» vid 2018r. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://mariupolrada.gov.ua/uploads/4/21691-7.28-2449.pdf>

Стаття надійшла до редакції 14.05.2019.

К. Mitiushkina

I. Bernatska

EXTERNAL EXPERIENCE FOR ECONOMIC REFORMATION OF INDUSTRIAL CITIES

The article is devoted to the problems of reforming the monopoly structure of the economy of industrial cities. The essence and peculiarities of the monoprophylax structure of

the economy, the ways of restructuring of the corresponding economies are determined. The world practices and tools for solving problems of monoprofilety of cities are studied. The international experience (USA, Japan, Germany, Great Britain and Canada) has been analyzed. It is shown that progress in solving problems of industrial cities depends on strategic partnerships between state, regional and local governments, as well as on their cooperation with business. Foreign experience shows that competently developed and implemented program of diversification of economy of monoprophytic cities gives tangible results, first of all, in improving the quality of life of the population, the development of their incomes, the formation of new spheres of employment.

The necessity of introducing the best foreign experience for solving problems of diversification of the economy of Ukrainian cities is proved. The directions of development of diversification of economy on the basis of interaction with city-forming enterprises and on the basis of development of new forms of business are determined. The tools of diversification of the economy of industrial single-city cities are systematized by distributing them to those that influence the development of a particular object and those that stimulate the improvement of the state of the territory as a whole. As one of the possible ways of restructuring, it is proposed to use a cluster approach, through which alternative directions will be more actively developed: construction, tourism, transport, socio-cultural and agro-food.

Key words: diversification, restructuring, cluster approach, monoprofile city.